

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA SUN'IY INTELLEKT VOSITALARIDAN
FOYDALANISH VA TALABALARNING PSIXOLOGIK MOTIVATSIYASI
O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK

Baxtiyarova Ozoda Dilshod qizi

Andijon davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti, Psixologiya yo'nalishi talabasi.

Telefon: +998 95 551 07 18 E-mail: ozodabaxtiyarova57@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20681063>

Annotatsiya. Bugungi kunda sun'iy intellekt va raqamli texnologiyalar ta'lim tizimida keng qo'llanilmoqda. Bu esa talabalarning o'qishga bo'lgan qiziqishi va psixologik motivatsiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishi masalasini dolzarb qilib qo'yimoqda. Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish va talabalarning psixologik motivatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilinadi. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlar o'rganilib, psixologik yondashuvlar tahlil qilinadi hamda talabalar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalari asosida xulosalar chiqariladi. Olingan natijalar oliy ta'lim muassasalarida sun'iy intellekt vositalaridan oqilona foydalanish va talabalarning motivatsiyasini qo'llab-quvvatlashga doir tavsiyalar ishlab chiqishga yordam beradi. Tadqiqot natijalari raqamli ta'lim jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Raqamli ta'lim, sun'iy intellekt, psixologik motivatsiya, ichki motivatsiya, talaba, oliy ta'lim, Psixologik yondashuv.

Abstract. Today, artificial intelligence and digital technologies are widely used in the educational system. This makes the question of how students are affected by their interest and psychological motivation to study relevant. This article analyzes the relationship between the use of artificial intelligence tools in a digital learning environment and the psychological motivation of students. The study examines scientific literature, analyzes psychological approaches, and draws conclusions based on the results of a survey of students. The results obtained will help develop recommendations for the rational use of artificial intelligence tools in higher education institutions and support student motivation. The results of the study are important for developing practical recommendations for the effective use of artificial intelligence tools in digital education.

Keywords: Digital education, artificial intelligence, psychological motivation, intrinsic motivation, student, higher education, Psychological approach.

Аннотация. Данной статье анализируется взаимосвязь между использованием инструментов искусственного интеллекта в цифровой образовательной среде и психологической мотивацией студентов. Исследование изучает научную литературу, анализирует психологические подходы и делает выводы на основе результатов опроса студентов. Полученные результаты помогут разработать рекомендации по рациональному использованию инструментов искусственного интеллекта в высших учебных заведениях и поддержке мотивации студентов. Результаты опроса студентов.

Полученные результаты помогут разработать рекомендации по рациональному использованию инструментов искусственного интеллекта в высших учебных заведениях и поддержке мотивации студентов. Результаты исследования имеют важное значение для разработки практических рекомендаций по эффективному использованию инструментов искусственного интеллекта в цифровом образовательном процессе.

Ключевые слова: *Цифровое обучение, искусственный интеллект, психологическая мотивация, внутренняя мотивация, студент, высшее образование, психологический подход.*

Kirish: Bugungi kunda raqamli ta'lim texnologiyalari va sun'iy intellekt vositalarining tez sur'atlar bilan rivojlanishi oliy ta'lim tizimida o'qitish va o'qish jarayonini tubdan o'zgartirmoqda [1]. Xususan, ChatGPT, virtual o'quv platformalar va boshqa AI vositalari talabalarga mustaqil o'rganish, tezkor ma'lumot olish va murakkab mavzularni tushunishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda [2]. Shu bilan birga, mazkur texnologiyalardan foydalanish talabalarning psixologik holati, xususan, ularning o'quv motivatsiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishi dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi. Ba'zi tadqiqotlarda sun'iy intellekt vositalari talabalarning ichki motivatsiyasini oshirishi, o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishi ta'kidlanadi [3].

Boshqa tadqiqotlarda esa bu vositalar haddan tashqari bog'liqlik va passiv o'qish ko'nikmalarini shakllantirishi mumkinligi qayd etiladi [4]. Talabalarning psixologik motivatsiyasini o'rganishda umumiy psixologiya fanlari, xususan, rivojlanish psixologiyasi, differensial psixologiya va eksperimental psixologiya muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Rivojlanish psixologiyasi talabalarning yosh davriga xos psixologik xususiyatlarini tushuntirsa, differensial psixologiya ularning individual farqlarini aniqlashga yordam beradi.

Eksperimental psixologiya esa motivatsiya va xulq-atvor o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatlarini ilmiy tajribalar asosida o'rganish imkonini beradi. Shu nuqtayi nazardan, sun'iy intellekt vositalarining ta'sirini aynan psixologik eksperimental yondashuv orqali tahlil qilish ilmiy jihatdan asosli hisoblanadi. Psixologiyada motivatsiya masalasi, ayniqsa, Self-Determination Theory (Deci & Ryan) doirasida keng o'rganilgan bo'lib, unda insonning ichki motivatsiyasi uch asosiy ehtiyoj — avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy bog'liqlik qondirilishi bilan bog'liq ekanligi ta'kidlanadi [5]. Raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt vositalari aynan ushbu ehtiyojlarning shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar sharoitida ta'lim jarayonining tezkor o'zgarishi talabalarni yangi o'quv muhitiga moslashish jarayonini ham dolzarb masalaga aylantirmoqda. Bu esa o'z navbatida ularning psixologik barqarorligi va o'qishga bo'lgan qiziqish darajasiga ta'sir etuvchi omillarni chuqur o'rganishni talab etadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish va talabalarning psixologik motivatsiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni aniqlashdan iborat. Tadqiqotda AI vositalaridan foydalanish darajasi va talabalarning o'quv motivatsiyasi o'rtasidagi munosabat so'rovnoma asosida tahlil qilinadi. Mazkur tadqiqot natijalari raqamli ta'lim jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qilishi mumkin.

Metodologiya: Mazkur tadqiqotda raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish va talabalarning psixologik motivatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash uchun so'rovnoma (survey) va korrelyatsion tahlil metodlaridan foydalanildi.

Tadqiqot Andijon davlat pedagogika instituti Psixologiya yo'nalishi 1-kurs talabalari orasida o'tkazildi. Tadqiqotda jami 25 nafar talaba ishtirok etdi. Respondentlar tasodifiy tanlash usuli asosida tanlab olindi.

Ma'lumotlarni yig'ish uchun **maxsus ishlab chiqilgan anonim so'rovnomadan** foydalanildi. So'rovnoma Google Forms platformasi orqali onlayn tarzda tarqatildi va to'ldirildi.

So'rovnoma ikki asosiy yo'nalishni qamrab oldi:

1. Talabalarning sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish darajasi (ChatGPT, raqamli ta'lim platformalari va boshqa AI vositalari);

2. Talabalarning psixologik motivatsiya darajasi (ichki va tashqi motivatsiya ko'rsatkichlari).

Olingan ma'lumotlar statistik tahlil asosida qayta ishlanib, **SPSS 26 dasturi** yordamida Pearson korrelyatsiya koeffitsienti hisoblandi va o'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'liqlik darajasi aniqlandi. Tadqiqotda Self-Determination Theory (Deci & Ryan) nazariy yondashuvi asos sifatida qo'llanildi.

Natijalar: Tadqiqotda ishtirok etgan 25 nafar respondentning sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish darajasi va psixologik motivatsiya ko'rsatkichlari tahlil qilindi.

1. Deskriptiv natijalar

Sun'iy intellektidan foydalanish darajasi o'rtacha ko'rsatkichi: **M = 3.84**

Psixologik motivatsiya o'rtacha ko'rsatkichi: **M = 3.67**

Bu natijalar respondentlarning AI vositalaridan o'rtacha darajadan yuqori foydalanishini va ularning motivatsiya darajasi ham nisbatan ijobiy ekanligini ko'rsatadi.

O'zgaruvchilarning deskriptiv statistikasi

O'zgaruvchi	N	O'rtacha (M)	Standart og'ish (SD)
Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish	25	3.84	0.71
Psixologik motivatsiya	25	3.67	0.69

2. Korrelyatsion tahlil

Pearson korrelyatsiya tahlili natijasiga ko'ra:

r = 0.62

p < 0.01

Bu natija sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish darajasi va talabalarning psixologik motivatsiyasi o'rtasida **o'rtacha kuchli ijobiy bog'liqlik mavjudligini** ko'rsatadi.

Korrelyatsion tahlil natijalari

O'zgaruvchilar	Pearson r	p-qiymat
AI vositalaridan foydalanish ↔ Motivatsiya	0.62	< 0.01

Natijaning talqini: Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt vositalaridan faol foydalangan talabalar orasida motivatsiya darajasi ham yuqoriroq bo'lish tendensiyasi

kuzatiladi. Bu holat Self-Determination Theory (Deci & Ryan)ga muvofiq ravishda, AI vositalari talabalarda avtonomiya va kompetentlik hissini kuchaytirishi bilan izohlanishi mumkin.

Muhokama: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish va talabalarning psixologik motivatsiyasi o'rtasida ijobiy bog'liqlik mavjud ($r = 0.62, p < 0.01$). Bu natija sun'iy intellekt vositalari talabalarning o'quv jarayoniga bo'lgan qiziqishini oshirishi mumkinligini ko'rsatadi. Self-Determination Theory (Deci & Ryan)ga ko'ra, ichki motivatsiya avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy bog'liqlik ehtiyojlari qondirilishi orqali shakllanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt vositalari talabalarga mustaqil o'rganish imkonini berib, ularning avtonomiya hissini kuchaytiradi hamda tezkor feedback orqali kompetentlik darajasini oshiradi (Deci & Ryan, 2000). Bu natijalar avvalgi tadqiqotlar bilan ham mos keladi. Masalan, Holmes va boshqalar (2019) AI texnologiyalari ta'lim jarayonini individuallashtirib, o'quvchilarning faolligini oshirishini ta'kidlaydi. Shuningdek, Luckin va boshqalar (2016) AI vositalari ta'lim samaradorligini oshirish bilan birga, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlashini qayd etadi. Shu bilan birga, ayrim tadqiqotlarda AI vositalariga ortiqcha tayanish passiv o'qish va tayyor javobga bog'lanib qolish xavfini keltirib chiqarishi mumkinligi ham ta'kidlanadi. Bu esa texnologiyadan foydalanishda muvozanat zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa: Mazkur tadqiqotda raqamli ta'lim muhitida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish va talabalarning psixologik motivatsiyasi o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, ushbu ikki o'zgaruvchi o'rtasida ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli bog'liqlik mavjud ($r = 0.62, p < 0.01$). Bu esa sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish talabalarning o'quv motivatsiyasiga ma'lum darajada ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini anglatadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, AI vositalari talabalarga mustaqil o'rganish imkonini yaratishi, tezkor ma'lumot olish jarayonini yengillashtirishi va o'quv jarayoniga nisbatan qiziqishni oshirishi mumkin. Shu bilan birga, ushbu texnologiyalardan ortiqcha foydalanish holatlari talabalarda tayyor ma'lumotga tayanish odatini shakllantirishi ehtimoldan xoli emas. Shu sababli, ta'lim jarayonida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishda muvozanatni saqlash, ularni yordamchi vosita sifatida qo'llash muhim hisoblanadi. Kelgusida ushbu yo'nalishda kengroq tanlov asosida, turli kurs va yo'nalish talabalari ishtirokida qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish maqsadga muvofiq bo'ladi. Tadqiqot natijalari AI texnologiyalarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilishda psixologik omillarni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. UNESCO. (2023). *Guidance for Generative Artificial Intelligence in Education and Research*. Paris: UNESCO Publishing.
2. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. Boston: Center for Curriculum Redesign.
3. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.

4. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*. New York: Guilford Press.
5. OECD. (2021). *The Digital Transformation of Education Systems*. Paris: OECD Publishing.
6. Luckin, R. (2018). *Machine Learning and Human Intelligence in Education*. London: UCL Knowledge Lab.
7. Zawacki-Richter, O., Marín, V. I., Bond, M., & Gouverneur, F. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 16(1).